

SAAMELAISKÄRÄJÄLAIN MUUTOSTA ESIVALMISTELEVA TYÖRYHMÄ

2. kokous

Aika 27.1.2020 klo 9.03-11.27

Paikka Oikeusministeriö, Eteläesplanadi 10, nh Kiinnitys

Osallistujat

Johanna Suurpää, oikeusministeriö (pj)
Erityisavustaja Kirsi Airio (Tiina Vainion sijaan), Suomen Sosialidemokraattinen puolue r.p.
Erityisavustaja Teppo Säkkinen, Suomen Keskusta r.p.
Erityisavustaja Emilia Laaksonen, Vihreä liitto r.p.
Erityisavustaja Mika Parkkari (Juho Orjalan sijaan), Vasemmistoliitto r.p.
Erityisavustaja Otto Andersson, Suomen ruotsalainen kansanpuolue r.p.

Saamelaiskäräjät:

Tiina Sanila-Aikio

Heikki Paltto

Pia Ruotsala-Kangasniemi (etäyhteyksin)

Kalle Varis

Johanna Hautakorpi, oikeusministeriö (siht.)

Yrsa Nyman, oikeusministeriö (siht.)

ASIALISTA

1) Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 09.03. Käytiin lyhyt esittelykierros.

2) Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Hyväksyttiin edellisen kokouksen pöytäkirja Sanila-Aikion ehdottamin muutoksin.

3) Vaaleja koskeva kuuleminen

Suurpää esitteli työryhmän tavoitteet ja tehtävät.

Kuultiin Eurooppa-oikeuden lehtori Markku Kiikeriä sekä saamelaiskäräjien vaalilautakunnan suunnittelija Sinikka Mäkistä.

Kiikeri toimi viime vaalien alla ensin neuvonantajana vaalilautakunnassa, myöhemmin hän laati saamelaiskäräjien purkuhakemukset KHO:lle. Hän toimi myös hallituksen esittelijänä, missä roolissa hän esitteli oikaisuvaatimuksia koskevia päätöksiä. Kiikeri kertoi vaalilainsäädännön toimivuudesta oman kokemuksensa perusteella.

Kiikeri totesi, että substanssi ja prosessit kuuluvat tiukasti yhteen. Vaalilautakunta joutui tekemään työtä poikkeuksellisissa olosuhteissa, koska taustalla vaikutti useita KHO:n ratkaisuja edellisistä vaaleista ja tämän lisäksi annettiin keväällä 2019 YK:n ihmisoikeuskomitean päätökset. Nykyinen 3 § oli koko ajan taustalla ja löi leimansa prosessiin. Myös resurssit ja aikataulu olivat haasteellisia.

Kiikerin mukaan myös oikaisuvaatimusten käsittely oli haastavaa, koska tilanne eli koko ajan. Esimerkiksi KHO:ssa oli purkuhakemuksia vireillä, joihin tuli ratkaisuja KHO:lta vasta viime vaiheessa. Tämän vuoksi saamelaiskäräjien hallitus pääsi hyvin myöhäisessä vaiheessa käsittelemään oikaisuvaatimuksia. Kiikeri totesi, että vuoden 2019 kokemusten perusteella on vaikea sanoa, mitä pitäisi korjata 4 luvussa, koska vaalit järjestettiin hyvin poikkeuksellisessa tilanteessa. Vaalilautakunnan resurssien puute on iso ongelma. Aikataulujen pidentäminen helpottaisi tilannetta sekä se, että vaalilautakunta toimisi koko vaalikauden ajan ja käsittelisi hakemuksia jatkuvaluonteisesti.

Mäkinen kertoi vaalilautakunnan tehtävistä ja esitteli vaalilautakunnan ehdotukset, jotka oli toimitettu työryhmän jäsenille myös kirjallisesti. Yli puolet äänioikeutetuista asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella ja ulkomailla, vain 34,4, % kotiseutualueella. Ulkomailla asuvia asuu erityisesti Norjassa ja Ruotsissa.

Mäkinen kertoi, että jokaisessa saamelaisalueen kunnissa on ollut vain yksi äänestyspaikka. Kotiseutualueella matkat ovat pitkiä ja postiverkko on harventunut. Inarissa pisin matka on 160 km ja Enontekiöllä jopa 173 km. Nykyään vaaliasiakirjoja tulee lähettää kirjattuina kirjeinä, mikä tekee äänestämisestä hankalaa. Noutamattomia vaaliasiakirjoja palautui saamelaiskäräjille viime vuonna 1700 kpl. Ulkomailla äänestävät voivat käyttää kansainvälisiä vastauskuponkeja. Ruotsissa ja Norjassa kupongit aiheuttavat käytännön hankaluuksia. Vaalilautakunnan mukaan äänestysauto helpottaisi äänestämistä. Äänestäjä voisi halutessaan palauttaa vaaliasiakirjat äänestysbussille. Liikkuva äänestyspaikka voisi olla myös mahdollisen sähköisen äänestyksen äänestyspaikka. Edelleen vaalien toimittamisen aikaa olisi syytä pidentää ainakin viikolla.

Mäkinen totesi, että vaalien toimittamisen aikataulu on tiukka. Vaaliluetteloon hakeutuminen jatkuvaluonteisesti helpottaisi vaalilautakunnan työtä. Vaalilautakuntaa pitäisi asettaa aikaisemmin. Tähän saakka vaalilautakuntaa on asetettu noin 1,5 vuotta ennen vaaleja. Ääntenlaskentaa voitaisiin aloittaa vaalipäivän jälkeisenä tiistaina klo 9, mikä vähentäisi ylitöiden tekemistä. Äänestyksestä hoitolaitoksessa tai kotona Mäkinen totesi, että vaalitoimitsijaksi tulisi voida nimetä myös muu sopivaksi katsottu henkilö. Edelleen vaalilautakunta esittää, että 3 §:stä poistetaan lappalaiskriteeri ja että valitustiet KHO:on poistetaan.

Keskusteltiin vaaleja koskevista menettelysäännöksistä ja todettiin, että edellisellä vaalikaudella valmisteltu esitys sisälsi useita vaalilautakunnan ehdotuksista. Edelleen todettiin, että saamelaiskäräjien vaalimenettelyiden yhdenmukaistaminen Suomen yleisiä vaaleja koskevien menettelyiden kanssa on yleensä perusteltua. Suurpää totesi sähköisen äänestyksen tuoreesta arvioinnista, että sähköistä äänestystä ei saa riskittömäksi. Sen asian selvittäminen, voisiko saamelaiskäräjien vaaleja toimittaa sähköisesti, ei sisälly tämän työryhmän mandaattiin.

Nyman kertoi, että edellisellä vaalikaudella laaditun esityksen mukaan vaalilautakunnan toimintaa oli tarkoitus muuttaa jatkuvaluonteiseksi ja aikatauluja oli tarkoitus pidentää. Vaalien ajankohtaa oli tarkoitus pidentää viikolla, eli vaalit olisivat käynnistyneet viikkoa aikaisemmin vaalilautakunnan ehdottamalla tavalla. Lisäksi 3 §:ää oli tarkoitus selkeyttää, mikä olisi osaltaan helpottanut vaalilautakunnan työtä. Tarkoituksena oli myös poistaa vaatimusta vaaliasiakirjojen lähettämisestä kirjattuina kirjeinä ja lain 31 a §:ää oli tarkoitus muuttaa siten, että kussakin kunnassa on vähintään yksi äänestyspaikka, eli tarvittaessa usea. Mahdollisuutta käyttää kiertävää äänestysbussia mainittiin 31 §:n perusteluissa. Sen sijaan ääntenlaskennan osalta esitettiin viime hallituskauden esityksessä, että se alkaisi vaalipäivän jälkeisenä maanantaina klo 10, ja tarkoituksena ei ollut rajata hakeutumista vaaliluetteloon. Todettiin, että vaalilautakunnan mahdollisuuksia palkata lisähenkilöstöä on resurssikysymys, johon saamelaiskäräjälain säännökset eivät vaikuta.

Suurpää totesi, että vaalimenettelyä koskevien säännösten osalta edellinen toimikunta oli pitkälti yksituumainen. Esimerkiksi vaalilautakunnan aseman kehittämiseen liittyi monia ongelmattomia asioita ja äänestämisen helpottaminen oli selkeänä tavoitteena. Hankalampia kysymyksiä olivat muutoksenhaku KHO:on. Vaalilautakunnan esitys ei tältä osin vastannut oikeusministeriön näkemystä. Suurpää kertoi myös oikaisulautakuntaehdotuksen taustoista. Oikaisulautakunta olisi mahdollistanut sen, että KHO voisi pysyä tiukemmin oikeudellisessa harkinnassa. Lopulta oikaisulautakuntaa koskevat kysymykset eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä, vaan keskustelua käytiin lautakunnan asettamisesta, kokoonpanosta ja sijainnista. Suurpää esitti toivovansa, että ajatusta oikaisulautakunnasta voitaisiin hioa pidemmälle ja hyväksyttävämmäksi.

Sanila-Aikio totesi, että oikaisulautakunta oli uusi ja yhteinen ajatus. Paunion vetämän toimikunnan esityksessä vaalilautakunnan päätöksestä valitettaisiin käräjien täyskokoukseen. Hallbergin toimikunnassa todettiin massahakeutumisen käytännössä tekevän tämän vaihtoehdon mahdottomaksi jo käännosten vuoksi. Riippumatonta ja ulkopuolista oikaisulautakuntaa pidettiin hyvänä. Nykymallissa kolme porrasta on saamelaisten hallussa, jonka jälkeen on yksi suomalainen tuomioistuim. Hallbergin toimikunnan mallissa vain ensimmäinen porras säilyisi saamelaisilla itsellään, toinen olisi yhteiselin ja kolmas olisi suomalainen - tämän koettiin ylittävän rajan saamelaisten itsemääräämisoikeuden sisäisissä asioissaan osalta. Tilanne olisi voinut olla erilainen, jos oikaisulautakunta olisi saamelaiskäräjien kokonaan nimittämä.

Kiikerin mukaan kysymys KHO:n roolista valitusinstanssina on tärkeä, kuten myös kaikkien valitusasteiden kokoonpano. Vaalilautakunnan asemaan keskeisimpänä päätöksentekijänä tulisi saada jotain uutta. Sanila-Aikio totesi, että jo Paunion toimikunnassa saamelaiskäräjät piti huonona sitä, että saamelaiskäräjien vaaleissa suomalainen tuomioistuim tekee viimeiset ratkaisut ottaen huomioon kansan itsemääräämisoikeus ja ajatus siitä, että sisäisissä asioissa tulisi olla sisäinen päätöksenteko. Esimerkiksi Norjassa vaaliluetteloa koskevia asioita ei ole

käsitelty tuomioistuimessa. On poikkeuksellista, että suomalainen tuomioistuin käsittelee saamelaiskäräjien vaaliluetteloa koskevia asioita.

Nyman totesi kansainvälisistä kupongeista, ettei niistä säädetä saamelaiskäräjälaissa, eli niiden käytöstä voi luopua ilman lakimuutoksia. Hallituksen esityksessä vaalilain muuttamisesta (HE 101/2017), jolla mahdollistettiin kirjeäänestäminen tietyissä tilanteissa yleisissä vaaleissa, on käsitelty äänestämisen maksuttomuutta. Vaikka äänestämisen maksuttomuus on tärkeä periaate, esityksessä pidettiin hyväksyttävänä, että äänestäminen aiheuttaa jonkin verran kustannuksia äänestäjälle esimerkiksi siitä, että hän menee äänestyspaikalle tai ostaa postimerkit lähetekuorta varten. Eduskunnan perustuslakivaliokunta hyväksyi tämän tulkin.

Sanila-Aikio kertoi, että saamelaiskäräjät kolmessa maassa on keskustellut yhteisestä vaalipäivästä, jolloin vaalikeskusteluja voitaisiin käydä tärkeistä, yhteisistä teemoista samaan aikaan. Elokuussa 2020 saamelaisten parlamentaarikkojen konferenssi tulee keskustelemaan yhteisestä vaalipäivästä. Saamelaisten parlamentaarisen neuvoston työryhmä on selvittänyt asiaa ja yhteiset vaalit voisivat olla mahdollisia aikaisintaan vuonna 2028. Yhteinen vaalipäivä edistäisi myös pohjoismaisen saamelaissopimuksen toimeenpanoa.

Kiikeri kertoi käynnissä olevista KHO prosesseista, että varsinaiset oikaisuvaatimus päätökset ovat lähteneet hakijoille. Valitusaikaa on 14 pvää, jonka jälkeen asian käsittely jatkuu KHO:ssa. KHO palautti saamelaiskäräjien hallituksen tekemiä päätöksiä, koska niitä ei ollut perusteltu yksilöllisesti. KHO:ssa on myös neljäkymmentä purkuhakemusta vireillä, jotka liittyvät sekä joidenkin vuoden 2019 päätösten purkamiseen, että niiden pohjana olleiden 2015 ja jopa 2011 päätösten purkamiseen. Saamelaiskäräjien hallituksen puolelta on vireillä myös oikeudenkäyntikuluja koskeva purkuhakemus.

Sanila-Aikio kertoi, että saamelaiskäräjät on antanut vaalien toimittamista koskevan selvityksen oikeuskanslerinvirastolle. Käräjien tiedossa oli, että vuoden 2019 vaaleista tulee vaikeat ja tämän vuoksi ehdotettiin vaalien siirtämistä. Sanila-Aikio viittasi syvään epäyhteisymmärrykseen 3 §:n sisällöstä ja tulkinasta. Osa tärkeistä kysymyksistä, kuten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien äänestysaktiivisuus, jäi käsittelemättä Hallbergin toimikunnassa.

Yhteenvetona Suurpää totesi, että vaalimenettelyjä koskevien säännösten osalta vaikuttaa edelleen olevan laajaa yksimielisyyttä pois lukien muutoksenhakuvaihetta.

5) Edellisellä kaudella valmistellun HE-luonnoksen muutos- ja päivitystarpeet

Nyman ja Hautakorpi esittelivät edellisellä kaudella valmistellun HE-luonnoksen pääasialliset kohdat.

Todettiin, että toimikunnan tulee käsitellä muun muassa määritelmäsäännöstä, neuvotteluelvoitetta, muutoksenhakua vaaliluetteloon ottamista koskevissa asioissa sekä kuntakiintiöitä koskevaa säännöstä.

Keskusteltiin 3 §:stä ja säännöksen muuttamisesta koskemaan nimenomaisesti vain vaaliluetteloa ja äänestämistä saamelaiskäräjien vaaleissa. Todettiin, että kollektiivisten oikeuksien

käyttäminen ovat riippuvaisia vaalioikeuksista, mutta muut yksilön oikeudet eivät ole. Esimerkiksi sosiaali- tai terveyspalvelujen tuottajat eivät ole koskaan yrittäneet saada tietoa vaaliluettelon sisällöstä saamen kielilain säätämisen oikeuden käyttäen saamen kieltä viranomaisessa selvittämiseksi, eli käytännössä vaaliluetteloa ei myöskään tähän saakka ole käytetty saamelaisten rekisterinä.

Suurpää veti yhteen keskustelua 9 §:stä. Säännöksen sanamuotoa tulee käsitellä toimikunnassa. Edellisen kauden muotoilussa pyrittiin tuomaan esille minimirajan, joka perustuu mm. KP-sopimukseen, ja säännökseen yhdistettiin menettelyllisiä veloitteita. Lausuntokierroksella saatiin arvokasta palautetta siitä, miten muotoilua ymmärrettiin. Sanila-Aikio viittasi heikentämiskieltoa käsittelevään vihkoon, jota on lähetetty työryhmän jäsenille. Toimikunnassa tulee myös pohdittavaksi, säädetäänkö jatkossa neuvotteluelvoitteesta yhdessä pykälässä vai mahdollisesti useammassa. Myös säännöksen suhdetta pohjoismaisen saamelaissopimuksen määräykseen tulee arvioida.

Sanila-Aikio esitti toiveena, että sihteeristö laatisi kansainvälisen vertailun neuvotteluelvoitteesta, jossa huomioitaisiin Norjan ja Ruotsin valmistelussa olevat lait neuvotteluelvoitteesta. Puheenjohtaja totesi, että vertailu voidaan laatia toimikunnan käyttöön.

Varis kiinnitti huomiota siihen, että saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston rooli tulisi käydä ilmi lain 5 §:stä. Viime kerralla ei löydetty tyydyttävää ratkaisua tähän asiaan.

Sanila-Aikio toi esille, että edellisellä kerralla valmistellun esityksen laatimisen jälkeen on ilmennyt jonkin verran uusia tarpeita muuttaa saamelaiskäräjälakia. Voisi esimerkiksi harkita tarvetta lisätä lakiin saamelaiskäräjien kokouksen järjestyksen ylläpitoa koskevia säännöksiä (vrt. kuntalain 102 §). Oppimateriaalitoimiston roolia voisi kuvata. Sovittiin, että saamelaiskäräjät toimittaa työryhmälle listan huomioon otettavista teknisistä muutostarpeista.

6) Seuraava kokous

Todettiin, että seuraavassa kokouksessa järjestetään suppea kuuleminen.

7) Muut asiat

Muita asioita ei ollut.

8) Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 11.27.